

CƏNGƏMİRƏN KƏND HİDRONİMLƏRİNİN SEMANTİK-STRUKTUR XÜSUSİYYƏTLƏRİ

b/m. Təranə Adil qızı Nağıyeva
ADPU, filologiya. Azərbaycan dilçiliyi kafedrası
terane.nagiyeva.79@mail.ru

XÜLASƏ:

Onomastik materialların diqqətlə araşdırılması hidronimlərin dilimizin leksik tərkibinin xüsusi layı olub, rəngarəng toponimik fon yaratmasıqənaətinə gəlməyə imkan verir. Dilimizin leksik tərkibində hidronomik sözlər xüsusi lay təşkil edir. Azərbaycan dili qədim və zəngin hidronomik leksikaya malikdir. Dilin lüğət tərkibinin öyrənilməsinə xeyli erkən başlanılsa da, onun xüsusi adlar təbəqəsi, xüsusən də hidronimlər araşdırmadan geridə qalır. Hidronimlər ötən əsrin 80-ci illərindən onomalogiyanın bölməsi olaraq tədqiqatçılar tərəfindən araşdırılmağa başlanıb. Lakin buna baxmayaraq, bu gün də vətənimizdə öyrənilməyən və ya tədqiqatdan kənarda qalan hidronimlərimiz var. Belə hidronimlərdən biri də Lerik ərazisində yerləşən çay, bulaq, çeşmə və digər su adlarıdır. Azərbaycan hidronimləri müxtəlif leksik vahidlərin iştirakı baxımından bir neçə qrupa ayrılır. Lerik rayon ərazisinə aid olan kəndlərdə yerləşən hidronimlər də müxtəlif leksik vahidlərin köməyi ilə yaranmışdır. Lerik rayon hidronimləri zəngin mənə və qrammatik formalarına, leksik-semantik əlamətlərinə görə xarakterizə olunur. Bölgədəki hidronimlər mənşəyinə görə təkcə Azərbaycan sözlərini əhatə etmir. Bu ərazilərdə talışların məskunlaşması ilə bağlı olaraq, miqrant və hibrid hidronimlərə də rast gəlinir. Məqalədə Lerik rayonunun ümumi hidronimik mənzərəsi haqqında deyil, rayonun inzibati-ərazi vahidliyində yerləşən Cəngəmiron kənd hidronimlərinin semantik-struktur xüsusiyyətlərindən danışılmışdır. Belə ki, bu hidronimlərin adları mənsub olduğu şəxsin adı, toponim, zoonim, rəng, əşya, təbiət hadisəsi, hər hansı bir keyfiyyət, əlamət, axının səmti, fitnonim, əfsanə və başqa xüsusiyyətlər əsasında yaranmışdır. Məqalədə qeyd etdiyimiz kimi, Cəngəmiron inzibati ərazi vahidliyində yerləşən hidronimlər bulaq və çay adlarını əhatə edir. Cəngəmiron kəndində yerləşən bulaq adları əsasən talış mənşəlidir. Bu da, təbii ki, uzun illər talışların bu ərazilərdə yaşaması ilə əlaqədardır. Cəngəmiron kənd ərazisində yerləşən su adlarının iki komponentli, yəni mürəkkəb quruluşa malik olması da əsas səciyyəvi xüsusiyyət kimi götürülə bilər. Belə ki, bu su adlarının ikinci komponenti daşdığı xüsusiyyətə görə çay, bulaq, çeşmə sözlərinin işlənməsi əsasında yaranmışdır. Mənbələrdə bu su adlarına ya az təsadüf olunur, ya da ki heç təsadüf olunmur. Çünki belə hidronimlər öz su tutumuna və axıb keçdiyi

ərazilərin ölçülərinə görə az məlum və daha məhdud ərazidə tanınan obyektlərdir.

Açar sözlər: oykonim, hidronim, bulaq, çay, semantika

SEMANTIC-STRUCTURAL FEATURES OF JANGAMIRON VILLAGE HYDRONYMS

b / m. Tarana Adil gizi Nagiyeva
ASPU, philology. Department of Azerbaijani Linguistics

SUMMARY:

Careful study of onomastic materials allows the hydronymes to conclude that the lexical composition of our language is a special layer and creates a colorful toponymic background. Hydronomic words in the lexical composition of our language form a special layer. The Azerbaijani language has an ancient and rich hydronomical lexicon. Although the study of the composition of the vocabulary of the language began much earlier, its specific namespace, especially hydronymes, remains behind the study. Hydronymes have been investigated by researchers since the 1980s as part of onomology. However, we still have hydronymes that are still unexplored in our homeland or left out of research. One of these hydronymes is the river, spring, spring, and other water names found in Lerik. Azerbaijani hydronymes are divided into several groups in the presence of various lexical units. Hydronymes in the villages of the Lerik region were also created with the help of various lexical units. Lerik region hydronymes are characterized by rich meaning and grammatical forms, lexical-semantic signs. Due to the origins of hydronimists in the region, it does not just cover the words of Azerbaijan. Migratory and hybrid hydronymes are also encountered in this area due to tidal habitats. The article is not about general hydronymic views of Lerik region, but about semantic-structural features of Jangamiran village hydronymes located in administrative-territorial unit. Thus, the names of these hydronymes were formed on the basis of the name, toponym, zoonim, color, thing, natural phenomenon, any quality, sign, direction of flow, fitnim, legend and other features. As we mentioned in the article, hydronimides in the Jangamiron administrative territorial unit cover the names of springs and rivers. The names of fountains in the village of Jangamiron are mostly Talish. This, of course, is due to the fact that the Taliban lived in these areas for many years. The fact that the water names in the village of Jangamiron are two-component, that is, a complex structure, can also be taken as a major feature. Thus, the second component of these water names was formed by the use of the word tea, spring, spring. In the sources, these water names are either rarely encountered or never encountered. Because such hydronimides are objects that

are known in the lesser known and more limited area because of their water capacity and the size of the areas they flow.

Key words: oykonym, hydronym, spring, river, semantics

СЕМАНТИКО-СТРУКТУРНЫЕ ОСОБЕННОСТИ ГИДРОНИМОВ ДЕРЕВНЯ ДЖАНГАМИРОН

б / м. Тарана Адиль кызы Нагиева
АГПУ, Филология. Кафедра Азербайджанского языкознания

РЕЗЮМЕ

Тщательное изучение ономастических материалов позволяет гидронимам сделать вывод, что лексическая композиция нашего языка представляет собой особый слой и создает красочный топонимический фон. Гидрономические слова в лексическом составе нашего языка образуют особый слой. Азербайджанский язык имеет древнюю и богатую гидрономическую лексику. Хотя изучение состава словарного запаса языка началось намного раньше, его конкретное пространство имен, особенно гидронимы, остается за исследованием. Гидронимы исследуются исследователями с 1980-х годов как часть ономологии. Однако у нас все еще есть гидронимы, которые до сих пор не изучены на нашей родине или не изучены. Одним из таких гидронимов является название реки, родника, родника и других вод, встречающихся в Лерике. Азербайджанские гидронимы делятся на несколько групп при наличии различных лексических единиц. Гидронимы в селах Лерикского района также создавались с помощью различных лексических единиц. Гидронимы Лерикского района характеризуются богатым смыслом и грамматическими формами, лексико-семантическими признаками. Из-за происхождения гидронимистов в регионе, он не просто охватывает слова Азербайджана. Мигрирующие и гибридные гидронимы также встречаются в этой области из-за приливных мест обитания. В статье рассматриваются не общие гидронимические взгляды Лерикского района, а семантико-структурные особенности гидронимов села Джангамиран, расположенных в административно-территориальной единице. Таким образом, названия этих гидронимов были сформированы на основе названия, топонима, зоонима, цвета, вещи, явления природы, любого качества, знака, направления течения, фитним, легенды и других особенностей. Как мы упоминали в статье, гидронимиды в административно-территориальной единице Джангамирон охватывают названия источников и рек. Названия фонтанов в деревне Джангамирон в основном талышские. Это, конечно, связано с тем,

что талибы жили в этих районах много лет. Тот факт, что названия воды в деревне Джангамирон являются двухкомпонентными, то есть сложной структурой, также может быть принят за основную характеристику. Таким образом, вторая составляющая этих названий воды была образована использованием слова чай, весна, весна. В источниках эти названия воды либо встречаются редко, либо никогда не встречались. Потому что такие гидронимиды являются объектами, которые известны в менее известной и более ограниченной области из-за их водной емкости и размера областей, по которым они протекают.

Ключевые слова: ойконим, гидроним, родник, река, семантика.

ANNOTASIYA

Məqalədə Azərbaycanın Lerik rayonunun rayonun inzibati-ərazi vahidliyində yerləşən Cəngəmيران kənd hidronimlərinin semantik-struktur xüsusiyyətlərindən danışılmışdır. İlk dəfə olaraq kənd ərazisində yerləşən bulaq və çay adlarının semantik və struktur təhlili aparılıb. Ərazidə yerləşən hidronimlərin yaranma yolları, xüsusiyyətləri, quruluşu, linqvistik baxımından tədqiq olunmuşdur. Hidronimlərin bəzilərinin təsviri, bəzilərinin əfsanə, bəzilərinin isə tarixi şəraitlə yarandığı aşkarlanmışdır. Belə ki, məqalədən filologiya və coğrafiya fakültələrinin tələbələri, magistrələr, doktorantalar, onomastika ilə məşğul olan tədqiqatçılar faydalana bilər.

GİRİŞ

Dilçilik elmində su obyektlərinin, yaxud su mənbələrinin adlarını bildirən xüsusi sözlər hidronim adlanır (3, 40). Azərbaycan dilinin onomastik leksikasında hidronimlərin xüsusi yeri və mövqeyi vardır. Hidronimlər tarixin müəyyən dövrlərində xalqın tarixi, dili, sosial-iqtisadi vəziyyəti, həyat tərzini, əkinçilik və heyvandarlıq mədəniyyəti, təbii şəraiti ilə bağlı yaranmış, insanların təfəkkür dünyasını, coğrafi obyektə ad vermə ənənəsini torpağın yaddaşına yazmışdır. Ümumiyyətlə, Azərbaycan hidronimlərinin sistemli öyrənilməsi sahəsində N.Əsgərovun “Azərbaycan dilində hidronimlər” mövzusunda namizədlik dissertasiyası, həmçinin bu dissertasiya əsasında yazdığı “Azərbaycan hidronimləri” (6), “Azərbaycan çay adlarının tarixi-linqvistik təhlili”(7), “Azərbaycanın göl adları” (8), çoxsaylı məqalələr, onunla bağlı aparılan elmi işlərin nəticələri sahənin tədqiqinin göstəriciləridir. Lakin Azərbaycan hidronimlərinin bütöv sisteminin üzə çıxarılması üçün bunlar kifayət deyildir. Söylənilən fikri onunla təsdiqləyə bilərik ki, indiyə qədər Lerik ərazisində yerləşən hidronimlər öyrənilməmişdir. Lerik rayon və ona aid olan kəndlərdə hidronimlərin zəngin layı vardır. Burada insanlar suyu həyat mənbəyi, dirilik rəmzi hesab etmiş, “su axarında salınan el-oba barlı-bəhərli olar”, - deyib bulaq başında, çay, bulaq ətrafında yurd-yuva salmış, həyatlarını

su ilə təmasda qurmuş, susuz yerlərə su çəkmiş, kəhriz qazmış, bulaq çəkmiş, torpağa həyat vermişlər. İnsanlar su mənbələrini bir-birindən fərqləndirmək məqsədi ilə suya dadına, duzuna, yerdən çıxma əlamətinə, yerləşdiyi ərazisinin relyef quruluşuna, hansısa rəvayətlə bağlılığına, insan əməyi nəticəsində yarandığına görə ad vermişlər. Lakin buna baxmayaraq, Lerik rayonuna aid olan hidronimlər hələ də tədqiqata cəlb olunmamış, öyrənilməmişdir. Məqalədə Lerik rayonunun ümumi hidronimik mənzərəsi haqqında deyil, rayonun inzibati-ərazi vahidliyində yerləşən Cəngəmiron kənd hidronimlərinin semantik-struktur xüsusiyyətlərindən danışılmışdır. "Cəngəmiron" oykonimi quruluşuna görə mürəkkəb olub, iki sözün birləşməsindən yaranmışdır. Kənd dağlıq ərazidə yerləşir. Yerli əhali tərəfindən Canqamiyon adlandırılır. Cəngəmiron oykoniminin tərkibi "cəng"- "vuruş", "döyüş", "miran" sözü isə talışcada "miyon" sözündən olub mənası "meydan" deməkdir.(1, 122). Oykonim "döyüş meydanı" anlamına gəlir. Cəngəmiron inzibati ərazi vahidliyində yerləşən hidronimlər bulaq və çay adlarını əhatə edir. Bu hidronimlər mənşəyinə görə iki qrupa ayrılır: 1) Talış mənşəli hidronimlər; 2) Hibrid hidronimlər.

Cəngəmiron kəndində yerləşən bulaq adları əsasən talış mənşəlidir. Burada yerləşən bulaq adları əşya, zoonim, meyvə, din, su, əlamət, hadisə məzmunlu sözlər əsasında yaranmışdır. Həmçinin bu ərazidə yerləşən hidronimlər ikikomponentlidir. A.Qurbanov bu haqda yazır: "Azərbaycan hidronimlərinin təqribən 95% mürəkkəb quruluşlu, yəni çoxkomponentlidir"(2, 296).

Cəngəmiron ərazisində yerləşən mikrohidronimlərin çoxu ikikomponentlidir. Həmçinin bu su adlarının müəyyən qismi əşya adları ilə bağlı yaranmışdır.

Tabhonə/Tabonə. Talış dilində işlənən "tab" Azərbaycan dilində "daş,qaya", "honi", "honə" "bulaq" deməkdir. Tabonə formasında da işlənir. Honi (bulaq) sözünün hsamitinin tələffüzdə düşməsi nəticəsində Tabonə şəklini almışdır. Tabonə daşdan çıxan su anlamını verir. Su daşlı, qayalı yerdən çıxdığı üçün belə adlandırılmışdır. Bu bulaq kəndin mərkəzində yerləşir. Kəndin əhalisi bulağın suyundan içmək üçün istifadə edir.

Şımşı honi. "Şımşı"- "şəmşir"-qılinc sözünün təhrif olunmuş formasıdır. Bu bulağın adı insanların dini təsəvvürləri ilə bağlı yaranmışdır. Rəvayətə görə, imam Əli bu yerdə olub. Qılincini sanacağı həmin yerdə bulaq qaynamağa başlayıb. Ona görə də bulağın adı *qılinc bulağı* adlanır. Bizə görə, bu bulağın adı uydurma, əfsanə əsaslı sayıla bilər. Tədqiqatçılarımızdan İ.Cəfərsoylu yazır ki, türk dillərinin onomoloji leksikasında bir sıra etnik adlar var ki, onlar əfsanəvi varlıqların adlarından törəmişdir (5, 49)

Zınquli honi. Zınqul-qalın meşə deməkdir. Yəni qalın meşə bulağı anlamındadır. Suyu yay-qış buz kimi olur. Həmin bulaq, doğurdan da, hər tərəfi ağaclarla əhatə olunmuş bir yerdə yerləşir. Sıxlıq, qalınlıq içərisində yaranan bu

bulaq öz adını da yerləşdiyi məkanın xüsusiyyətlərinə əsasən almışdır. Güman ki, burada məskunlaşan əhali bulağı ərazinin adı ilə adlandırmışlar.

Sef honi. "Sef"-alma deməkdir. Bu ərazidə alma ağacları çox bitdiyindən burda yerləşən bulaq da ərazidəki meyvənin adı ilə bağlıdır. Həmin yerdə bugündə alma ağacları becərilir.

Xilə honi. "Xil"-gölməçə deməkdir. Bulaq kəndin yuxarı hissəsində yerləşir. Tərkibinə görə kənddə ən təmiz su hesab olunur. Quruluş baxımından gölməçə şəklində olduğu üçün bulaq forma xüsusiyyətinə görə adlandırılmışdır.

Şiləmə honi. "Şiləmə"- sözü haqqında müxtəlif fikirlər var. Həmin bulağın yuxarisında şlalə formasında su axan bir yer var. Ehtimal olunur ki, bulağın adı şlalənin adı ilə bağlıdır. Şiləmə talış dilində şlalə deməkdir.

Pendi honi. "Pen " –yuxarı, "di"-kənd deməkdir. Yuxarı kənd mənasını verir. Həmin kəndin yanında **Pendi honi** adlanan bulaq var. Mənası yuxarı kənd bulağı deməkdir. Yəni kəndin yerləşdiyi ərzinin xüsusiyyəti ilə əlaqədar adlandırılmışdır.

Vov. "Vo"-yel, "ov"-su deməkdir. Sözlərin birləşməsi zamanı iki "o" hərfindən biri düşmüş, "vov" şəklini almışdır. Yel xəstəliyinin müalicəsi üçün istifadə olunur. Məhz ona görə də bulağın adı yel sözü ilə bağlıdır.

Lerik rayonunun Bürsülüm inzibati ərazi vahidliyində vov sözü ilə bağlı oykonim də özünü göstərməkdədir. Vov kəndi Peştəsər silsiləsinin yamacındadır. Yerli tələffüz forması Voor şəklindədir. Kənd ərazisindəki müalicə əhəmiyyətli min. Bulağın adı ilə adlanmışdır. Bu oykonim talış dilindəki vo(yel xəstəliyi) və ov(su) sözlərinin birləşməsindən əmələ gəlib "yel suyu" mənasındadır (1, 268).

Hidronimlərin bir qrupu heyvan və quş adları əsasında əmələ gəlmişdir. Azərbaycan dilinin onomastik leksikasında heyvan və quş adlarının başqa qrup xüsusi adların tərkibində işlənməsi geniş yayılmış dil hadisəsidir (2, 285). Həmçinin Cəngəmiron bulaq adlarının bir qismi də məhz heyvan və quş adları əsasında yaranmışdır.

Aspi honi. "Asp"- at, "honi" -bulaq deməkdir. At bulağı mənasını verir. Zoonim əsaslı hidronimdir. Belə hidronimlərə zoohidronimlər deyilir.

Kafteni honi. "Kafte"-göyərçin, honi-bulaq deməkdir. Bu yerdə həmişə göyərçinlər çox olur. Bulaq kəndin şimalında yerləşir. Göyərçinlər bulağı deməkdir.

Zoonim əsaslı hidronimlərin bir qismi müəyyən hadisələrin izlərini özündə mühafizə edib saxlayır. Belə ki, **Pələngkıştə honi** də bu qəbildən olan hidronimlərdəndir.

Pələngkıştə honi. "Pələng" – pələng, "kıştə"-öldürən deməkdir. İki sözün birləşməsindən yaranan mürəkkəb sözdür. "Pələngkıştə"- pələngöldürən yer mənasındadır. Bu bulaqda bu gün də bol su var. Fransız yazıçısı Aleksandr Dumanın "Qafqaz Səfəri" əsərində bu yerlə bağlı məlumatlar öz əksini tapıb.

Aleksandr Duma “Qafqaz səfəri” əsərində yazır: “Bu əhvalat Cəmçamiran kəndində, meşənin lap ortasında baş vermişdi. Rus nə qədər kasıb olsa da, iki şeysiz keçinə bilməz: gündə iki dəfə çay içməli, həftədə bir dəfə hamama getməlidir. Bir ər-arvad kənddən aralıdakı evlərində ümumi hamam işlədirlərmiş. Bu ev meşənin ortasında, tamamilə gözdən kənar bir yerdə idi. Bir şənbə günü – camaatın hamama gələcəyi gün arvadla kişi hamamxananı qızdırmaq üçün həyətdə odun yarırdılar. Bu vaxt onlar öz gücünə güvənən bir pələngin asta-asta, heç nəyi, heç kimi vecinə almadan, arxayınlıqla hamama girdiyini görürlər. O gedib yuxarı taxçada, ən isti yerdə uzanır. Hələ hamamı yaxşı qızdırmayan hamamçı elə bil pişik qovurmuş kimi qaçaraq içəri girir ki, pələngi çıxarsın. Pələngsə dediyimiz yerdə uzanıb istidən keflə xumarlanmış. Hamamçı vedrəni qaynar su ilə doldurub pələngin başına çırpır. Pələnglər istini sevirler, ancaq qaynar suyu xoşlamırlar. Bu pələng də qəzəblə hamamçının üstünə atılır. Ancaq xoşbəxtlikdən, arvad da əlində odun baltası, ərinin dalınca hamama girir və pələngin kişinin üstünə atıldığını görəndə var gücü ilə baltanı onun başına çırpır. Zərbə heyvanın düz alınının ortasına dəyir və başını qarpız kimi ortadan ikiyə bölür. Pələng aldığı yaradan arxası üstə yıxılır və yerindəcə ölür; kişiylə arvad isə səndələyib yıxıldıqlarından heç nə olmur. Həmin vaxtlar Qafqaz canişini olan qraf Vorontsov pələngi öldürən arvadı Tiflisə gətirir. Əvvəlcə qrafınaya qadını qəbul edir. Qrafınaya guya qəzəbliymiş kimi onun üstünə qışqıraraq deyir: – Ay bədbəxt, sən nə cürətlə İmperatorun pələngini öldürübsən? Qrafınanın sözlərindən özünü itirən arvad həyəcanla deyir: – And içirəm ki, mən onun çarın pələngi olduğunu bilməmişəm. Qrafınaya Vorontsova şaqqanaq çəkib gülür, bundan sonra arvad özünə gəlir. Bu vaxt qraf özü də içəri girir və arvadı sakitləşdirir. İş bununla qurtarmır: qraf ona min rubl mükafat, üstəlik, əsgərlərin döşlərində gəzdirdikləri Şərəf Nişanı verir. Bizə bu əhvalatı həmin xeyirxah qadın özü danışdı. Bu hadisədən sonra o, camaatın diqqətindən, ətrafındakı çaşqın baxışlardan özünə gələ bilmirdi. Dediynə görə, əri pələngin başına qaynar su ilə dolu vedrəni tökəndə, özü də balta ilə pələngin kəlləsini ikiyə böləndə bu qədər həyəcanlanmamışdı.(3, 202-203).

Buradan da aydın olur ki, bu ərazilərdə pələng insanların yaşadıkları yere çox yaxın olmuş və onlara zərər verərkən insanlar tərəfindən öldürülmüşdür. Bu hadisələr bulağın yaxınlığında baş verdiyi üçün bulağın adı da Pələnqkiştə honi adlandırılmışdır.

Əsasən, bağçılıq, bostançılıq və maldarlıqla əlaqədar olaraq insanlar yaşadıkları yerlərin yaxınlığında müəyyən yerləri kol-kosdan, lazımsız ağaclarından təmizləyib abadlaşdırırdılar. Belə yerlərə “külət”- yandırılmış, abad olunmuş yer deyirdilər. Kol-kosu yandırılıb təmizlənmiş yerlər, yəni külətlər müxtəlif insanların adları ilə bağlıdır. Yəni ayrı-ayrı şəxslər tərəfindən həyata keçirildiyi üçün onların adları ilə bağlı olan oykonimlərdir. Şübhəsiz ki, buralar abadlaşdırılıb əkin sahəsi üçün yararlı hala gətiriləndə orada suyun olmasına

daha çox diqqət yetirilirdi. Bu yerlərdə yerləşən hidronimlər də abadlaşdıran şəxsin adı ilə bağlı olmuşdur. Lerik rayonunun əksər kəndlərində olduğu kimi, Cəngəmiran kəndində də belə bulaq adlarına da rast gəlmək olur.

Tubi küləti honi. “Tubi”- şəxs-qadın adı, küləti- yandırmaq deməkdir. Tubi adlı qadın bu yerləri abadlaşdırdığı üçün həm buradakı oykonim, həm də ərazidə yerləşən bulağın adı Tubinin adı ilə bağlıdır. Hazırda Cəngəmiran kəndində Tubinin nəslindən olan insanlar bu gün də yaşayır.

Sadəti küləti honi. Kəndin meşə tərəfində yerləşir. Sədət adlı qadının adı ilə bağlıdır. Sədətin bulağı deməkdir.

Səmidi küləti honi. Kəndin meşə ərazisində yerləşir. Səmid adlı şəxsin adı ilə bağlıdır.

Çay adları. Bu ərazidə yerləşən çay adları müxtəlif səciyyəlidir. Bu hidronimlərin bir qismi kənd adları, bir qismi isə çayın rəngi və xüsusiyyəti ilə bağlı yaranmışdır.

Ruədi. “Ru”- çay, “di” - kənd deməkdir. Çay kəndi mənasını verir. Həmin çayın kənarında kəndin olmasını tarixi araşdırmalar və müxtəlif rəvayətlər isbatlayır. Deyilənə görə, Ruədi kənd olub. 600-700 il bundan əvvəl xəstəlik düşüb və kəndin əhalisi xəstəlikdən dünyasını dəyişib. İnsanların bir qismi də kənddən köçüb. İndi isə çayın adında kənd-di sözü də özünü qoruyub saxlayıb. Bəzi mənbələrdə **Rude** sözü Araz çayının adlarından biri kimi qeyd edilir (10, 182).

Nıso də. “Nıso”-gün dəyməyən yer, qüzey, “də” -dərə deməkdir. Kölgəli dərə mənasını verir. Bu dərə kəndin şimalında yerləşir. Buradan su axır və bu suyun adı dərənin adı ilə bağlıdır.

Nıso onomastik vahidi Lerik rayonunda oykonim kimi də işlənməkdədir. Nıso//Nısa oykonim Lerik rayonunun Çayrud İnzibati ərazi vahidliyində yerləşən kənddir. Peştəsər silsiləsinin ətəyindədir. Keçmişdə Milə də adlanmışdır. Tədqiqatçılar bu oykonimi talış dilindəki nıso (gündüşməz, quzey) sözündən hesab edirlər. Türkmənistanın Aşqabad şəhəri yaxınlığında qədim şəhər xarabalığı Nısa, Qərbi Avropada Odra çayının sol qolu Nısa adlanır.(1, 134).

Nıso//Nısa sözünün köməyi ilə yaranan Nısaədi oykonimi Lerik rayonunun Dəstər inzibati ərazi vahidliyində yerləşir. Nısaədi mürəkkəb oykonim olub iki sözün birləşməsindən Nıso-quzey, di-kənd sözlərindən ibarətdir. Quzeydə yerləşən kənd mənasını verir(1, 134).

AKTUALLIQ:

Azərbaycan onomastikası tədqiq olunsa da, onların hidronomik leksikası lazımınca öyrənilməmişdir. Xüsusilə də cənub bölgəsinin, həmçinin Lerik rayon hidronimləri tədqiqatdan kənarda qalmışdır. Lerik rayon Cəngəmiran kənd hidronimləri ilk dəfə olaraq tədqiqata cəlb edilmişdir. Bu hidronimlərin

tədqiqi Azərbaycan hidronomikası üçün həm tarixi baxımdan, həm xalqımızın qədim mədəniyyətinə dair ətraflı məlumat əldə etməyə əlverişli zəmin yaradır.

TƏDQIQAT İŞİNİN METODLARI:

Tədqiqat prosesində aparılan araşdırmanın xarakterinə uyğun olaraq tarixi-müqayisəli metoddan istifadə edilmişdir.

NƏTİCƏ

Məqalədə ilk dəfə olaraq Lerik rayon Cəngəmiron kənd hidronimləri tədqiq olunmuşdur. Ərazidə yerləşən hidronimlər dildaxili və eləcə də dilxarici faktorlara əsaslanmaqla izah olunmuşdur. Bu hidronimlərin yaranması, əmələ gəlmə yolları, leksik-semantik və leksik-qrammatik xüsusiyyətləri tədqiqata cəlb olunmuşdur. Nəhayət, belə nəticəyə gəlmişik ki, onomastik vahidlər, həmçinin tərkib hissələrindən biri olan hidronimlər xalqın keçmişini, tarixini, mədəniyyətini, coğrafiyasını, etnoqrafiyasını öyrənmək işində hər zaman zəngin faktiki material mənbəyi kimi faydalıdır. Bölgədə yerləşən hidronimlər talış mənçəli və hibrid olmaqla iki yerə ayrılır. Bu da, təbii ki, talışların burada uzun illər yaşaması ilə əlaqəlidir. Bu su adlarının yaranma yolları müxtəlifdir. Bu hidronimlər fitnonim, zoonim, əşya, suyun əlaməti, keyfiyyəti, mənsub olduğu şəxsin adı ilə əlaqəlidir.

ƏDƏBİYYAT

1. Azərbaycan toponimləri. Ensiklopedik lüğət. I cild. Bakı, 2007. 304 s.
2. Azərbaycan toponimləri. Ensiklopedik lüğət. II cild. Bakı, 2007. 304 s.
3. Qurbanov A. Azərbaycan onomalogiyasının əsasları. I cild. Bakı, 2004, 340 s.
4. Qurbanov A. Azərbaycan onomalogiyasının əsasları. II cild. Bakı, 2004, 504 s.
5. Düma A. Qafqaz. Bakı, "Qafqaz" nəşriyyatı, 2010.
6. Cəfərsoylu İ. Tür, Urartu, Alban etnolinqvistik uyğunluqları. Bakı, 2008. 326s.
7. Əsgərov. N. Azərbaycan dilində hidronimlər. Bakı, 2002, 147s
8. Əsgərov. N. Azərbaycan çay adlarının tarixi-linqvistik təhlili. Bakı, 2013, 575s
9. Əsgərov. N. "Azərbaycanın göl adları". Bakı, 2017, 252 s.
10. Xalıqov. F. Azərbaycan onomalogiyası. Bakı, 2009, 242 s.